

O'ZBEK VA JAHON XALQ MAQOLLARINI BOSHLANG'ICH SINFLARGA
TAQDIM ETISH USULLARI

Akramova Sitora

O'zbekiston-Finlandiya pedagogika instituti magistri

Annotatsiya: Nafaqat o'zbek, balki jahon xalq maqollarini boshlang'ich sinf o'quvchilariga o'rgatish, bolalarda so'zning, insonning, tuyg'ularning qadrini tushunishga katta ta'sir ko'rsatadi. Shunday ekan, boshlang'ich sinflar xalq maqollarini o'rgatish metodikasini ishlab chiqish muhim ahamiyatga ega.

Kalit so'zlar: Maqol, qadriyat, ko'chma ma'no, tematik.

Maqollarning ma'nosini o'quvchiga yetkazishning asosiy xususiyati boshlang'ich maktab yoshidagi bolalarga ochiq bo'lishi uchun, mazmuni boshlang'ich sinf o'quvchilariga qadriyat yo'nalishlarini asosli shakllantirishga imkon yaratib beradigan shunday pedagogik shart-sharoitlarni yaratish kerak, chunki maqollar ma'lum bir xalqning hayotiy tajribasini yetkazishga qodir.

O'qish darslarida o'quvchilar uchun maqollar bilan ishlashda asosiy vazifalardan biri maqollarni mavzular bo'yicha guruhlashdir. O'quvchilar maqollar bilan tanishar ekan, ularning har biridagi ma'noni anglabgina qolmay, balki ularni nima birlashtirib turishini ham anglab olishlari kerak. Masalan, darsda tabiat hodisalari va yil fasllar haqidagi maqollar bo'lishi mumkin:

1. "Qor yog'di — don yog'di,
Yomg'ir yog'di — osh yog'di". (o'zbek xalq maqoli)
2. "A snow year, a rich year": Qorli yil, boy yil. (ingliz xalq maqoli)
3. "Зима без снега — лето без хлеба": Qorsiz qish – nonsiz yoz. (rus xalq maqoli)
4. "Les douze premiers jours de janvier, indiquent le temps qu'il fera les douze mois de l'année": Yanvar oyining birinchi o'n ikki kuni yilning o'n ikki oyidagi ob-havoni ko'rsatadi. (fransuz xalq matali)

5. "Ақ қардың астында — алтын": Oppoq qor ostida – oltin. (qozoq xalq maqoli)

Yuqoridagi maqollarning barchasi qishning sovuq va qorli kuni yozda mo'l-ko'lhilik qaytishini ta'kidlaydi. Ammo ularning barchasi o'z xalqining madaniyati, ma'naviyati va hayotiy tajribalaridan kelib chiqqan holda yaratilgan. Turli xalqlarning maqollarini o'quvchilarga o'rgatar ekanmiz, ularning o'zgacha yashash tarzi va ma'naviy tarixi haqida ham ma'lumot berib o'tish lozim.

Maqollar bilan ishlashda o'qituvchi uchta asosiy vazifani hal qilishi kerak: maqoldagi to'g'ridan-to'g'ri va ko'chma ma'noni farqlash, maqolda yashirin fikrni o'z so'zlaringiz bilan ifodalash qobiliyatini rivojlantirish, hosil bo'lgan tushunchani hayotiy vaziyatga o'tkazishni o'rganish.

1-sinf darsliklarida maqollar kam, shuning uchun o'qituvchining o'zi ona tili va o'qish darslarida maqollar bilan tanishtirib, qaysi mavzuda u yoki bu maqolning qo'llanilishi mumkinligini haqida tushuncha beradi. 3-4-sinflarda maqollar bilan ishlashni davom ettirib, o'quvchilarga tematik albom tutishni taklif qilish mumkin. Ularda maqollar o'qituvchi tomonidan oldindan belgilab berilgan mavzular bo'yicha taqsimlanadi. Mavzular soni 3-sinfda 5-6 tadan, 4-sinfda 10 tadan oshmasligi kerak.

Tematik albom bilan ishlashni o'quvchilar maqollarni topib yozib kelishlari kerak bo'lgan mavzu yuzasidan suhbat qilishdan boshlash kerak. Suhbat davomida o'quvchilarga allaqachon ma'lum bo'lgan maqollar esga olinadi. Keyin albomning birinchi sahifasiga o'qituvchi tomonidan aytilgan mavzu yoziladi. O'quvchilarga topshiriq beriladi: ushbu mavzu bo'yicha 1-

2 ta maqolni tanlash. O'quvchilar tomonidan topilgan maqollar darslarning birida o'qiladi. Eng yaxshi maqollar albomlarga yozilgan.

Misol tariqasida maqollar yozilgan albom uchun quyidagi mavzularni tavsiya qilish mumkin:

3-sinf:

- 1) fasllar;
- 2) tabiat hodisalari (qor, yomg'ir, ayoz, shamol va boshqalar);
- 3) uy va yovvoyi hayvonlar;
- 4) kitob, xat;
- 5) mehnat;
- 6) ona haqida, ota haqida.

4-sinf:

- 1) Vatan;
- 2) do'stlik;
- 3) nutq, so'z;
- 4) bilim, jaholat;
- 5) jasorat, qo'rqoqlik;
- 6) qishloq xo'jaligi to'g'risida;
- 7) maqollar, matallar haqida.

O'zbek va jahon xalq maqollarini taqqoslash o'quvchilarga boshqa millat va elatlarning yashash tarzi, o'ziga xos dunyoqarashi haqida tushuncha beradi. Bu o'quvchi qalbida boshqa xalqlarga nisbatan bag'rikenglik va mehr uyg'otadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Словарь литературоведческих терминов. Ред. - С 48 сост.: Л.И.Тимофеев и С.В.Тураев. – М., «Просвещение», 1974.
2. O'zbek xalq maqollari. Tuzuvchilar: T.Mirzayev, A.Musaqulov, B.Sarimsoqov. – T.: Sharq, 2005. –126 b.
3. Рыбникова М.А. Русские пословицы и поговорки. Издательство Академии Наук 1981. – 230 ст.
4. Клименко Г.Использование пословиц и поговорок.-М.:«Просвещение». 2000. – С. 34.
5. G'afforova T., Nurullayeva Sh., Haydarova O. Boshlang'ich sinflar uchun ona tili va o'qishdan didaktik materiallar. –Toshkent: "Ilm ziyo", 2004.